

از اختر تا قانون

۱۲ مرداد ۱۳۹۴ ساعت ۲۱:۴۵

پیش از اعطای فرمان مشروطیت گذشته از هفت روزنامه (اختر - ثریا - پرورش - حبل المتین و ارشاد) که در خارج از ایران نشر می یافتند و می توانستند صریحاً از وضع سیاسی و اجتماعی ایران انتقاد کنند ، بقیه ی نشریات با وجود داشتن عنوان "روزنامه ی ملتی " در واقع دولتی بودند ، و امکان آزادی بیان برایشان وجود نداشت .

محمد زینلی

... یکی از این افراد میرزا حسن رشیدیه بنیانگذار مدارس نوین بود. صدراشمی می نویسد که وی خدمت فرنگی را ضمیمه خدمت سیاسی کرد و به تبلیغ افکار آزادیخواهانه پرداخت و اطراف کاخ سلطنتی نیز شبنامه پخش می کرد و به مبارزه با عین الدوله پرداخت تا حدی که بالاخره همراه با مجدالاسلام به مدت ۹ ماه تبعید شد. اعلامیه ها با توجه به اینکه مخفیانه نگاشته و توزیع می شد و نویسندگان آنها شناخته نبودند و خطر توقیف نیز آنها را تهدید نمی کرد، نسبت به مقالات روزنامه ها از محتوا و قلم تندتری برخوردار بودند.

دسته ی دیگر رسانه های مکتوب این عصر مطبوعات خارج از کشور بودند. مطبوعات فارسی زبان خارج از کشور از جمله رسانه های تاثیرگذار در روند تحولات انقلاب مشروطه و قبل از آن بودند.

جالب آنکه اولین روزنامه های فارسی زبان نه در ایران بلکه در خارج از ایران و ابتدا در کشور هندوستان منتشر شدند. از علل آن می توان به گسترش رسمی صنعت چاپ پیش از ایران، رواج زبان فارسی در هندوستان و شیوه حکومت و اداره هند در سده هیجدهم، گسترش نسبی سواد و آموزش و پرورش نسبت به ایران در طبقات بالای جامعه هند و علاقه انگلیسی ها برای گسترش نفوذ خود در هند عنوان کرد.

پیش از اعطای فرمان مشروطیت گذشته از هفت روزنامه (اختر - ثریا - پرورش - حبل المتین و ارشاد) که در خارج از ایران نشر می یافتند و می توانستند صریحاً از وضع سیاسی و اجتماعی ایران انتقاد کنند ، بقیه ی نشریات با وجود داشتن عنوان "روزنامه ی ملتی " در واقع دولتی بودند ، و امکان آزادی بیان برایشان وجود نداشت .

مطبوعات دولتی از چندان جذابیت و مقبولیت عام برخوردار نبودند مگر برخی اخبار داخلی یا بین المللی مندرج در آنها. اما در نیمه ی دوم سلطنت ناصر الدین شاه برخی اشراف به اشتراک روزنامه های اختر که در استانبول چاپ می شد و قانون که توسط

میرزا ملکم خان در لندن منتشر می گردید، درآمدند با آغاز سلطنت مظفر الدین شاه تیراژ روزنامه‌های فارسی زبان چاپ خارج، رو به فزونی گذاشت. این روزنامه‌های فارسی زبان چاپ خارجه بودند که به دور از دستگاه سانسور دربار، تاثیر زیادی بر جنبش مشروطیت داشتند.

از سویی دیگر انقلاب مشروطه تحولی در موقعیت و جایگاه زن ایرانی بود و انعکاس این دگرگونی را می توان در حضور آرام و تدریجی مطبوعات زنانه و روزنامه نگاران زن در عرصه مطبوعات ایران مشاهده کرد. تا پیش از انقلاب مشروطه نشریاتی همچون صوراسرافیل، حبل المتین، مساوات، ایران نو، ندای وطن و ملانصرالدین که توسط مردان منتشر می شدند، گهگاه در بخش هایی از مطالب خود به مسائل مربوط به زنان می پرداختند یا نوشته یی از زنان را منتشر می کردند، اما با توسعه مدارس دخترانه و آگاهی زنان نسبت به نقش و موقعیت خود، نشریات اختصاصی زنان از سال ۱۲۸۹- چهار سال پس از انقلاب مشروطه- به تدریج راه اندازی شدند و آگاه سازی زنان و مردان را از طریق رسانه های مکتوب آغاز کردند.

اولین نشریه زنانه ایران با نام «دانش» در سال ۱۲۸۹ش (۱۹۱۰ میلادی) منتشر شد. این مجله که مدیرمسئولی و صاحب امتیازی آن را خانم «طحال جدیدالاسلام همدانی» برعهده داشت، هر هفته در هشت صفحه وزیری به مسائل مربوط به زنان می پرداخت و وجود اینکه دانش در شرایطی منتشر شد که فعالان حقوق زنان اولین گام ها را برای توسعه آموزش زنان و حضور پررنگ آنها در فعالیت های اجتماعی و سیاسی برمی داشتند و با جدیت به دنبال احیای حقوق شان بودند، این مجله عمدتاً به «مباحث اخلاقی، علم خانه داری، بچه داری و شوهرداری» اختصاص داشت.

اما نشریات بعد از انقلاب مشروطه نیز به مبارزه ی خود ادامه دادند و مقالات تند خود را در جهت اهداف اصلاحی ادامه دادند. یکی از تندترین و انقلابی ترین نشریه ها روح القدس بود که در تهران منتشر می شد . سلطان العلما خراسانی مقالات تند و آتشین می نوشت که سرانجام توسط ماموران محمد علی شاه دستگیر و زندانی و پس از مدتی کوتاه کشته شد .

در ایران اولین مبارزه ی علنی افکار عمومی بر ضد خارجیان در سال ۱۹۰۷ م اتفاق افتاد که در آن دو رکن مهم حکومت مشروطه یعنی مجلس شورای ملی و مطبوعات نقش مهمی داشتند . مقالات روزنامه ی " حبل المتین " و " روح القدس " و " مساوات " به قدری شدید و موثر بود که به دستور محمد علی شاه برای اولین بار روزنامه روح القدس توقیف شد (پس از اعلام مشروطیت آن علامت خطر و ناامنی تلقی شد) تا آن موقع اصول و مقرراتی که روزنامه نگاران را از انتقاد دربار و شاه منع کند ، در قانون اساسی وجود نداشت

محمد رضا مساوات مقاله ای تحت عنوان " آزادی و استبداد " در روزنامه مساوات چاپ کرد که از روش محمد علی شاه علیه مطبوعات و قانون اساسی انتقاد کرد . محمد علی شاه به قدری عصبانی شد که شخصا از وزارت دادگستری تقاضای رسیدگی و محاکمه نمود . محاکمه مساوات در تاریخ روزنامه نگاری ایران جای بسیار مهمی داشت . پس گرفتن شکایت توسط محمد

علی شاه (چون مطمئن به نتیجه ی محاکمه نبود) در تاریخ مطبوعات ایران بسیار مهم بود . مساوات ، روح القدس ، حبل المتین و صوراسرافیل از روزنامه های منتقد دربار بودند که افکار عمومی را برای مبارزه با استبداد تا آخرین قطره ی خون خود فرا می خواندند .

اولین قانون مطبوعات ایران ، مربوط به منع روزنامه نگاران از انتقاد علیه شاه و نشر مطالب مخالف مذهب اسلام بود . اولی سه ماه تا یک سال حبس و دومی یک ماه تا دو سال حبس داشت. هم چنین مطلب نوشتن علیه دیپلمات های خارجی از یک سال زندانی داشت . در این دوره روزنامه ها تمام درآمد خود را از فروش روزنامه به دست می آوردند نه آگهی تبلیغاتی . چون مردم به مطالب آن ها اعتماد داشتند و احساس می کردند به طور آزاد در امور سیاسی مشارکت دارند . همین عامل باعث توسعه وسایل ارتباط جمعی در این دوره شد.

آدرس مطلب :

<https://www.cafetarikh.com/news/۲۰۶۵۷/قانون-اختر>